

46
Lukács György: Tisztelt Elvtársak! Mielőtt tulajdonképpeni hozzászólásomhoz fognék, két rövid megjegyzést kell tennem. Az egyik az, hogy egy cédulát kaptam, amely megkérdez, miért irtam meg a Madách cikket, az ott adott értékelés az én meggyőződésem-e. Erre egészen röviden felelek: 30-40 év óta meggyőződésem az, amit ott irtam, és régi meggyőződésemet igyekeztem akkor marxista módon megfogalmazni. /Taps./

A másik kérdés, amelyről csak két szóban akarok beszélni, a most igen sokszor emlegetett Blum-tézisek. Amiért erről beszélek, azért van, hogy ne jöjjön létre a Blum-tézisekből egy új legenda. Volt egy legenda a Blum-tézisek ismerete nélkül. Erről többen beszéltek. De a Blum-tézisek a magyar párt és a Kommunista Internacionálé fejlődésének egy meghatározott szakaszán jöttek létre, ennek a szakasznak mindenféle nyomaival. Ezt én itt nem fejthetem ki. A jövő héten a Párttörténeti Intézetben vita lesz épp a Blum-tézisekről, fel fogom használni azt az alkalmat, hogy amennyire az erőmtől telik, ezeket arra a történelmi helyre tegyem, ahová valók. De vigyázzunk arra, hogy a régi elhallgatásból és alábecsülésből most ne jöjjön létre egy legendaszerű túlbecsülés. Ezért mondom ezeket a szavakat.

Tulajdonképpeni témámra rátérve, miután igen sok mindent más elvtársak elmondtak, igyekszem azt röviden, kiélezetten összefoglalni.

MTA FIL. INT.
Lukács Archív

1

Ha a XX. kongresszus utáni helyzetet nézzük, akkor elvontan a helyzet, hogy világméretben nem voltak még olyan kilátásai a marxizmus-leninizmus térhódításának, mint amilyeneket a XX. kongresszus ad. /Taps./ Olyan lelkesítő lehetőségek vannak a XX. kongresszusban, amelyek nem egy rövid kampányra szólnak, de azt merném mondani, mindnyájunknak - és itt a fiatalokra is gondolok, nem magamra - az életét ki fogja tölteni a marxizmus azon lehetőségeinek a valóraváltása, amelyek most felszabadultak, ez kell hogy pátoszt és lelkesedést adjon mindnyájunknak. Ezek az óriási lehetőségek itt állanak előttünk, de - és itt jön a kérdés másik oldala - mi a marxizmus helyzete ma Magyarországon? És ne vegyék rossznéven az elvtársak - már egy pár idézetből kiderült, hogy én meglehetősen goromba és szókimondó ember vagyok - most is gorombán akarom kimondani a véleményemet; azt merném állítani: nem volt még. a marxizmus az ország közvéleményében olyan rossz helyzetben, mint most, merném állítani, ma rosszabb a marxizmus helyzete Magyarországon, mint a Horthy-korszakban volt. /Élénk taps./ Miért? Mert a Horthy-korszakban, ha csak egy kis csoport ember is, az életét kockáztatta azért, hogy egy Marx-vagy Lenin-műhöz jusson, és az értelmiség egy része idegenkedéssel, gyűlölettel, de egy bizonyos félelemmel, olyan érzéssel, hogy itt van valami szörnyű, ami esetleg veszélyes, esetleg jó, egy bizonyos tisztelettel állott szemben a marxizmussal. Az utóbbi 7-8 év alkalmas volt arra, hogy ezt a jó hangulatot megsemmisítse, mégpedig hozzá merném tenni, nemcsak a pártonkívüli értelmiségben, hanem a pártértelmiség egy részében is, persze be nem vallottan, képmutatóan, eltitkolva.

Engedjék meg, hogy egy valószínűleg sokuk által ismert anekdotával illusztráljam ezt a dolgot: egy egyetemi hallgató vizsgázott marxizmus-leninizmusból. Tehetséges ember volt, kitűnően sikerült a vizsgája, minden kérdésre megfelelt - ötöst kapott természetesen -, és amikor kint a folyosón kollégái gratuláltak legyintett a kezével és azt mondta: Mi ez a Marxizmuscsupa hülyeség, csak Heideggert és Huxley-t érdemes olvasni. Ezt értük el egy bizonyos farja marxista neveléssel, amelyről azt lehetne mondani, hogy rossz párhuzama volt azoknak a hibáknak amelyek a mi ipari fejlődésünkben történtek. Ezeknek részletei itt nem akarok kitérni, de mindenki tudja, hogy a mennyiségi termelés egyoldalú fejlesztése milyen katasztrofális következményekkel járt, amelyeket itt nem akarok részletezni, és mint nem szakember nem is kell hogy részletezzem. Ideológiai téren

is egyszer elkezdünk futószalagon filozófusokat előállítani minden tudás, gondolkodás, kultúra nélkül - és itt most nem az egyes filozófusokat vádolom, hanem a rendszert, amely ezeket a filozófusokat előállította. Egyes fiatalok panaszkodnak amiatt, hogy nincs idejük. De miért nincs idejük? Azért, mert az, aki őket filozófussá nevelte, nem tartotta szükségesnek, hogy egy filozófus tudjon valamit. Megint egy tapasztalatra hivatkozom. Rengeteg értelmiségitől hallottam panaszokat ebben a tekintetben. Még azok a párttagok is, akik viszonylag a pártoktatás legmagasabb színvonalán állnak, akiknek ugynevezett egyéni tanulásban van részük, kénytelenek nagy harcokat vívni, hogy megengedjék nekik, hogy például a Tőke első kötetét összefüggésben elolvassák. Lehet, hogy ez ma már megszűnt, egy pár évvel ezelőtt úgy volt, hogy az egyéni tanulás abból állt, hogy ha valaki filozófus volt, el kellett olvasnia az Anti-Dühringet a 40.-től 70. oldalig, Feuerbachot a 80.-tól a 85. oldalig és így tovább, és a világ minden kincséért sem vették volna rá valakit, hogy egy művet összefüggésben elolvasson. /Élénk taps./

Világos, kedves elvtársak, hogy ha ilyen módon állítottuk elő futószalagon a filozófusokat, akkor azokban tudás nem is lehetett, de nem is volt ambíció - tisztelet az egyes kivételeknek - a tudásra, mert hiszen a marxizmus, amit nekik tanítottak, nem volt más, mint a kitűzött feladat, hogy egy aktuális kérdésre a megfelelő Lenin-vagy főképpen Sztálin- idézetet megtalálják, hogy a "politikailag helyest" kitalálják: tulajdonképpen arra való volt, hogy az embereket ilyen módon kávézacc-olvasással neveljék. Engedjék meg, hogy ezzel kapcsolatban elmondjak egy ténétet, amely a Szovjetunióban történt kb. 25 évvel ezelőtt. Amikor kiértem a Szovjetunióba, éppen közgazdasági vita folyt egy Rjubin nevű mensevik közgazdász művei körül. Engem a kérdés nagyon érdekelt és megkérdeztem egy ismerősömet, egy fiatal magyar kommunistát, aki akkor ugynevezett Vörös Professzura hallgatója volt. Erre nekem pontosan elmondta, hogy Varga elvtárs ugyan helyesen kritizálta Rjubin jobboldali nézeteit, de közben egy baloldali hibába esett, amelyet azután valami Ivanov elvtárs kijavított, közben ő stb. stb. amikor a végén megkérdeztem ezt a nevezett elvtársat, ez mind nagyon érdekes, de én szeretném tudni, melyek azok a közgazdasági kérdések, amelyek körül a vita folyik, az illető elvtárs nem tudott nekem feleletet adni. /Derültség./

Vagyis pontosan meg tudta mondani az összes jobboldali és baloldali hibákat, amelyek ebben a vitában előfordultak, és valószínűleg az akkor a pártban uralkodó áramlat szerint helyesen tudta őket megkülönböztetni, de hogy mi a veleje a vitának, aziránt még csak nem is érdeklődött. /Derültség./^{Itt} van a baj, itt van a kútya elásva abban a kérdésben, hogy milyen viszonyban vagyunk mi az értelmiséggel. Jánossy elvtárs igen helyesen beszélt erről: egy bizonyos alkalmazkodásáról. Ez nem csak fizikusoknál van, ez végigmegy egész tudományunkon, hogy az emberek mereven ragaszkodva a maguk szellemtudományi, pozitivista vagy más ilyen véleményükhöz, kivesszik és nem olya nagyon ^{nehéz} kivenni azt a két vagy három Sztálin-idézetet, amely azt elfogadhatóvá teszi az illetékes bürokrácia előtt, és azután csinálják vigan, amit csinálnak, azzal többé a világon senki sem törődik. Ez azonban mélyen lejárhatja a marxizmus hitelét az értelmiség előtt, és azt hiszem, most már kevésbé paradoxna hangzik az, amit az előbb mondtam, hogy rendkívül kedvezőtlen és nehéz helyzetben vagyunk. Sokkal nehezebb helyzetben, mint amilyenben a Szovjetunió, mert kétségtelen ugyan, hogy a Szovjetunió fejlődését is visszavetette a sztálini korszak dogmatizmusa, de ne felejtsük el, hogy ott volt egy meglehetősen széles réteg, amely legalább a sztálinizmust első kézből ismerte, /Derültség és taps./ de nálunk úgy volt, ahogy a jobb történetben mondják egy bizonyos elfajuló skolaszticizmusra, hogy glossant glossarum glossas, hogy glosszáljál a glosszák glosszáit. /Derültség./ Ez történt Magyarországon, és ebben a tekintetben mi tényleg a sztálinizmus egyik élenjáró országa voltunk. /Élénk taps és derültség./

Ne felejtsük el elvtársak, nekem nincs módomban és nem is szándékom régi ujságokban böngészni, de ha visszamegyünk egy pár évre, akkor találni fogunk olyan kompetens nyilatkozatokat amelyekben büszkék voltunk arra, hogy a sztálinizmusnak az élenjárunk. Ezt ma természetesen el kell felejteni, és az ellenség hangja szól abból netalálna ^{án} találna egy ilyen idézetet. /Élénk taps és derültség./ Bevallom, elvtársak, nem vagyok elég ^{gr}grafilológus ehhez, én most csak azt a tényt állapítom meg, hogy a mostani helyzetben nekünk magyaroknak van talán mindenütt a világon a legtöbb harcolni valónk azért, hogy a marxizmus tekintélyét visszaállítsuk, hogy a marxizmus iránt támadt ellenszenvet megszüntessük, hogy bizalmat teremtsünk a marxizmus iránt. /Vihar

~~taps.~~/ Nem tudjuk a szocializmust, a szocialista kulturát felépíteni, ha értelmiségünket nem tudjuk meggyőzni arról, hogy kinek-kinek a maga területén a dialektikus és történelmi materializmus felhasználása nemcsak a mai szempontunkból, hanem az ő munkája szempontjából szükséges. Ez a nagy munka áll most előttünk és ha én az előbb ezt a szigorú kritikát gyakoroltam, ezt nem pesszimizmusból tettem, hanem azért, hogy minden becsületes marxista érezze azt a nagy feladatot, amely előtte áll, azt a nagy pátoszt, amelynek szárnyat adnak a XX. kongresszus teremtette nagy lehetőségek, hogy itt azt a hibát amely egy 7-8 éves fejlődés következménye, szivós és lelkes munkával kiegyenlítsük. /Taps./ Ez nem fog máról holnapra sikerülni. Ezt nem lehet egy beszéddel és egy lelkes hangulattal rendbehozni, ehhez mindnyájunknak, minden marxistának a maga területén hosszú, szivós, türelmes munkára van szükség, amely szivós és türelmes munkának az előfeltétele, hogy ki-ki vizsgálja meg a saját poggyászát és fegyverzetét, hogy mennyire képes úgy szembeállni egy értelmiségivel a maga szakmájában, hogy valóságos feleletet tudjon adni annak kérdéseire, megtudja neki mutatni, hogy a marxizmus segítségével saját problémáit jobban fogja megoldani, mint marxizmus nélkül - enélkül a propaganda nélkül a világon semmit sem fogunk elérni. Nem akarok az ugynevezett filozófiai vitára áttérni, de emögött a filozófiai vita mögött, mint az egész korszak mögött az a probléma állott, hogy ammi általános prakszisunkban az agitáció megfette a propagandát és a rosszá propaganda ennek a révén megölte a tudományos kultúrát. Nekünk meg kell érteni, hogy az az út fordított. Jó kutatás nélkül nincs jó agitáció. /Élénk taps./

Meg kell érteni, hogy a marxizmus problémáinak tudományos feldolgozása minden területen az előfeltétele annak, hogy jó propaganda és jó agitáció lehetségessé váljék. Itt van megint azonban a XX. kongresszus problémájának politikai összefüggése az elmúlt korszak problémáival. A sztálini korszakban láttam még kint ilyen plakátokat, amelyeken egy gyorsvonal volt ábrázolva, amely gyorsvonalon száguldunk a kommunizmus felé, és nem kell hogy másra hivatkozzam, mint egy egész csomó nem is tehetségtelen író művére, amelynek végén mai időt ábrázoló művekben az emberek többsége már féllépcsőben van a kommu-

nizmusban. Már a XX.kongresszus előtt ez a dolog elhallgatott. És mi ennek a következménye? Mi áll e mögött? Ha mi egy lépésre állnánk a kommunizmustól, akkor ez azt jelentené, hogy ideológiailag és erkölcsileg már teljesen fel vagyunk készülve a kommunizmusra, a gazdasági részről már nem is beszélek, tudományunk tökéletesen feldolgozta az összes problémákat, és most már csak arról van szó minden egyes esetben: használjuk fel a már meglévő kész tudományt, alkalmazzuk az adott esetre, itt van a világnézeti gyökere annak, amit dogmatizmusnak, vitatológiának és mindenféle másnak nevezünk.

Ezzel szemben hogyan áll a helyzet valóban? Több mint ötven évvel ezelőtt, kevéssel halála előtt Engels arról írt, hogy milyen óriási feladat áll a marxisták előtt, hogy fel kell dolgozniok a történelem tudománynak, a természettudománynak, a logikának stb. összes problémáit, és egy másik, hasonló időben írott levelében Engels gúnyosan beszél azokról a fiatal marxistákról akiknél szerinte a történelmi materializmus arra való, hogy a proletáriátus kezébe ragadta a hatalmat. Megszülettek a marxizmus Engels által követelt és később Lenin filozófiai füzetiben ismételt követelt valóságos tudományos kiépítésének anyagi előfeltételei. A sztálinizmus óriási történelmi bűne abban áll, hogy ezeket nemcsak nem használta fel hanem visszafejlesztette, gáncot vetett azoknak az irányzatoknak, amelyek alkalmasak lettek volna a marxizmus ilyen kiépítésére. Most legyünk azzal tisztában, hogy ha végignézzük az összes tudományokat, maradva amellelt, ami bennünket közvetlenül érdekel: ma még nincs marxista logika, nincs még marxista esztétika, nincs még marxista etika, nincs még marxista pedagógia, nincs még marxista pszichológia és így tovább.

/Szigeti József: De egyesek már a tankönyveket követelik! Igen. És ez nem azt jelenti, hogy semmiből építjük ezeket a tudományokat. A klasszikusok óriási munkája nélkül, a klasszikusok teremtette módszertani alapvetés, számos kérdés kidolgozása nélkül egy lépést se tudnánk tenni előre. Ez azonban nem jelenti azt, hogyha összegyűjtjük egy helyre Marx, Engels és Lenin összes nyilatkozatait az esztétikáról, hogy a magam szakmájáról beszéljek, akkor ezekben a nyilatkozatokban már benne van az egész marxista esztétika.

Ezek nélkül nem lehet megosinálni, de megosinálni nekünk, ennek a nemzedéknek, amely most él, kell ezeket a tudományokat. Ez vonatkozik természetesen a többi tudományra is. Ez, elvtársak, ne hasson bátoritalanítóan senkire, ellenkezőleg, mélyen érzem, hogy milyen felelősség van itt rajtunk nemcsak a világ proletáriátusa, hanem az egész emberiség előtt ilyen óriási és nagyszerű feladarakat ró ránk a történelem, ebből bátorságot és pátoszt kell meríteni, hogy itt ne az egyes emberek, hanem az összes, a XX. kongresszus által felébrlesztett és az igazi marxizmushoz vezetett marxisták összessége teremtsen most meg a marxista tudományok összességét. Nem három hónap alatt és nem egy év alatt, hanem azt lehetne mondani, egy nemzedék munkájával.

Ez azonban nagyon sok konkrét példát, konkrét kérdést vet fel a marxizmus napi helyzetét illetőleg. Érttem ezalatt megint a mi viszonyunkat részben azon a párton belül lévő értelmiséggel amely elidegenedett a marxizmustól, mert ilyen is van, részben a párton kívül lévő értelmiséggel.. Én azt hiszem, ha mi erre a marxista kutatásra helyezzük a fősúlyt és problémákat keresve, a tények mögött a problémákat kiásva, együtt dolgozunk ezzel az értelmiséggel, nem úgy lépünk fel előttük, mint akiknek a tarsolyában van a világ egész bölcsesége, és ha megkérdezik, hogyan kell Pietro Idella Francescát megítélni, erre az a marxista, aki most hallja először ezt a nevet, pontosan rávágja, hogy a sienai kispolgárságnak volt az ideológusa / holott nem is volt sienai/. /Derűltség és taps./

Ezzel a módszerrel, elvtársak radikálisan kell szakítani. Nemcsak a marxizmus fejlesztéséről van szó, de a marxizmus iránti bizalom megnyeréséről. Ha mi ezekben a kérdésekben a tiszteséges, komoly értelmiséggel együtt dolgozunk, ami alatt most nemcsak az értelmiség csucsát értem, hanem pl. azt a rengeteg mérnököt, aki az üzemekben dolgozik, akinél a tervprobléma és annak gazdasági kérdései felmerülnek és így tovább, értem az egyetemi hallgatókat, óriási tömegek vannak, amelyeket éppen ezzel a munkával kell és lehet^a marxizmus számára megnyerni. Másodszor, ami magától értetődőnek hangzik: a demokratizmus és a vita lehetősége. Mint az Akadémia

elnökségének tagja mondhatom, hogy most már nem tudom hány év óta szégyennel mondjuk ki, hogy bizony a vitaszellem nem fejlődött ki eléggé sem ebben, sem abban a szakmában. A szégyent majd mindjárt met fogom magyarázni. Miért nem fejlődött ki? Legyünk azzal tisztában, hogy a XX. kongresszus előtt vita nem is volt lehetséges. Mi mindig azt mondtuk, hogy vita kell, és most legyen szabad egy anonim idézetet mondanom, amely egy meglehetősen illetékes helyyél való beszélgetésben hangzott el, azt hallottam ott, hogy a viták nagyon jók. csak mondják ki az emberek, ami a bögyükben van, majd azután jól ráütünk a fejükre./Derűtség./ Ilyen körülmények között vita nem lehet, mert gondoljuk, hogy azok az értelmiségiek buta emberek. Ők ezt az idézetet tőlem nem hallották, mert én mint fegyelmezett párttag, erről eddig nem beszéltem./Élénk derűtség és taps./ Ennek ellenére Leninnel azt mondom, hogy osztálykat nem lehet becsapni. Azok az értelmiségiek nagyon jól tudták, hogy nem lehetségesek viták, és a mi feladatunk most lépcsőről lépésre létrehozni konkrét, valóságos vitákat a tudomány, a művészet, az irodalom minden területén.

Végül még egy harmadik kérdéstről akarok beszélni, egy veszedelemről, amelynek a jeleit én csak itt-ott látom, de amellyel szemben nem tartom szükségtelemnek, hogy felhívjam az elvtársak figyelmét. Arról van szó, hogy a XX. kongresszus a sztálinizmus helyében a lenini módszert tette, de a lenini módszert kell a helyébe tenni. Mert hogy megint már ismert brutalitással mondjam el, Leninből éppen olyan citatológiát és dogmatizmust lehet csinálni, mint Sztálinból./Élénk taps./ És ha ennek a tendenciái nálunk és nemzetközi vonalon még csak szóróványosan jelentkeznek is, meg vagyok róla győződve, hogy vannak olyan erők és tendenciák, amelyek a XX. kongresszust egy ilyen irányba akarják terelni és most mindnyájunknak kommunista kötelessége, a szocialista forradalom iránt való kötelessége, a marxizmus tisztelete iránti kötelessége, ami bennünket, mint marxizmusban dolgozó filozófusokat és más értelmiségieket kötelez, hogy az ellen a tendencia ellen mindjárt kezdetben felvegyük a harcot. Mert a XX. kongresszus csak akkor fog általa elérhető igazi nagy eredményekhez vezetni ha Lenini szellemét, a lenini dialektikát, a lenini módszert ujitjuk meg.

Hogy csak egyetlen példát mondjak, az előbb beszéltem a futószalagon gyártott filozófusokról. Leninnek ugyszólván végrendelete volt - gazdasági téren elsősorban -, hogy "inkább kevesebbet, de jobban". Ez a kulturális futószalag mélyen ellentétben áll a leninizmussal, Lenin filozófiájának egész módszerével. Nagyon kell vigyáznunk arra, egyik legfontosabb feladatunk, hogy csakugyan a lenini módszert ujítsuk meg, Lenin segítségével ismerjük meg újból Marxot és Engelst, és rajtuk keresztül azután a világkultúra egész fejlődését és történetét. Akkor megvalósulhatnak nálunk, Magyarországon is azok a nagy szerű lehetőségek, amelyeket a XX. kongresszus nyújt; ha ellenben gyengéknek bizonyulunk, ha másik erők amelyek a leninizmusból egy megváltozott előjelű sztálinizmust akarnak csinálni, győznek, akkor a XX. kongresszus éppen úgy megfenekezik, mint ahogyan a harmincas években a Komintern VII. kongresszusának gyönyörű kezdeményezései nem vezettek a világ munkásmozgalmában azokra az eredményekre, amelyeket joggal elvárt 1935-ben mindenki tőle. Remélem, hogy a XX. kongresszus nem fog ilyen csalódást okozni, hogy most csakugyan a marxizmus, a marxista munkásmozgalom új, nagy virágkorának a küszöbére léptünk. /Viharos taps./

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

B

Lukács György: Tisztelt Elvtársak! Csak egészen röviden akarok beszélni, mert az idő előrehaladt. Azt hiszem, most nem a feladat, hogy értékeljük a mai vitát, amely vitában nagyon sok helyes és jó dolog merült fel. Különösen fontosnak tartom, hogy nem egy felszólalás konkrét kérdésekben vetette fel az 1948 utáni fejlődés ideológiai revíziójának kérdését. Nem kétséges, hogy ebben a filozófusoknak az élen kell járniuk, akkor is, ha irodalmi, művészi vagy más tudományos kérdésekről van szó, mert éppen a filozófusoknak kell - és ez egy pár felszólalásban meg is történt - a legmélyebb, az alapvető hibákra rámutatni. Csak bizonyos problémákra utalok, amelyeket Szigeti és Mészáros elvtársak vetettek fel, utalok farra, amit Heller elvtársnő nagyon helyesen vezetett fel, a dogmatizmusnak arra a nivellálási tendenciájára, amelynek mulhatatlan következménye volt, hogy ha megnézzük az utóbbi nyolc év történetét a magyar kultúrában, látjuk -, hogy ugyszolván kizárólag az élvonalon álló jelenségeket dorongálták le, miközben dédelgetést kapott minden területen a legkülönbözőbb formájú tehetségtelenség. /Élénk taps/

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Nem akarok itt neveket felsorolni, csak azt a kis megjegyzést szeretném tenni; nem tartom véletlennek, hogy a mi nagy Bartókunknak a "Csodálatos mandarin"-ja csak a XX. kongresszus után kerülhetett a Magyar Opera színpadára. /Ugy van! Ugy van! Taps./ És ha ez Bartókkal így volt, akkor értsék meg a többi elvtársak, akikkel ez az igazságtalanság megtörtént.

Szeretnék pár szóban kitérni a filozófiai vitára, bár ma este máris túl nagy szerepet játszottak a régi filozófiai vita mindenféle részletei. Megállapítom, hogy én egy lépésnek előre tartom azt az önkritikát, ami főleg Balogh elvtárs, de Kiss Artur elvtárs részéről is elhangzott. Viszont az a véleményem, hogy túl sok Bókot és elismerést kaptam, pedig vagyok annyira nem a személyi kultusz híve, hogy rám a bókok és az elismerések semmi benyomást nem tesznek. A dolognak nem az a lényege, hogy eddig Lukácsot szidtuk, most Lukácsot dicsérni fogjuk, ezzel egy lépést sem megyünk előre. Rendkívül jellemző ebben a tekintetben Kiss Artur elvtárs felszólalásában az, ahol tiszteletlenséget és én nem tudom még mi mindentvetett önmaga szemére, mert a Filozófiai Évkönyvben az én cikkemet, mint objektivizmust bírálta. A baj ott van, hogy nem kritizálta azt, az objektivizmus-kategoriát, amely a dogmatizmusnak és az egész sztálini korszaknak centrális kategóriája volt. Hogy egyszóval fejezzem ki; tilos volt a filozófusok immanens kritikája. Bevezették ugyanis a sztálini korszakban azt, hogy az ellenségtől még idézni sem szabad, nehogy az ellenség rendszerét, mint rendszert ábrázolni és cáfolni lehetett volna, ez pedig a legnyilvánvalóbb

elvetése az egész marxi-lenini örökségnek. Hiszen Engels például az Anti-Dühringben százszor és százszor gyakorolt immanens kritikát. Például amikor Dühringnek azt a bizonyos Robinson-és Péntek - elméletét bírálta, akkor bizony Engels beleesett az objektivizmusba, mert megmagyarázta: ha elfogadjuk azt, amit Dühring mondott, milyen abszurd következtetésekhez jutunk. Ez az immanens kritika, ez az objektivizmus, ami nélkül filozófiai bírálat, filozófiatörténet lehetetlen. Én az elvtársaknak, akik itt önkritikát gyakoroltak, azt a tanácsot adnám: nézzék meg ezeket az elvi és elméleti kérdéseket, én itt objektivizmusnál csak egy példát mondok. Ne arról beszéljenek, hogy ők Lukácsossal és Fogarasival szemben tiszteltemek voltak és így tovább. Ha Lukács és Fogarasi tévedtek volna, még sokkal tisztelenebbek lehettek volna, mint amilyenek voltak, de mivel nem tévedtek, most ne ezen a személyi vonalon próbáljuk a dolgot rendbehozni, hanem azon a vonalon, hogy nézzék meg az elvtársak: az a módszer, amelyből kiindultak, helyes volt-e vagy helytelen. Ez szerintem az alapja annak, hogy egy filozófiai egység létrejöjjön, amely filozófiai egység nem jöhet másképp létre, mint hogy a lenini örökséget, vagyis Marx, Engels és Lenin módszerét és kutatási módját tesszük a mi kutatási módszereink központjává. Hogy ezt megtegyük fel kell számolnunk a sztálini periódus nagy csomó előítéletét, amelyke közé például az objektivizmus probléma is tartozik.

Az önkritika nem ilyen fajta hiba-beismerésből áll, hanem is kell hozzá mindig nyilvános meaculpázás, hanem az kell, hogy az elvársak megértsék, hol tértek el a marxi-lenini módszertől döntő és fontos kérdésekben. Ha ez megtörténik, semmi akadálya sincs, hogy minden magyar filozófus egyesüljön abban a törekvésben, hogy Marx és Lenin módszerei alapján igyekezzenek önálló kutatásokkal gazdagítani, felépíteni a filozófiát, ki-ki azon a területen, amelyre tudása, hajlamai, fiát.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

tehetsége és így tovább számára meghatároznak. Ezen az alapon lehetséges egy egységgel, minden más egység közönséges tákolmány lenne, amely az első alkalommal megint összedőlne, és nem lenne alkalmas arra, hogy a XX. kongresszus követelményeinek megfeleljünk.

Másrésről azonban megint azzal a brutális nyíltsággal, amellyel beszélni szoktam, kénytelen vagyok megmondani, hogy probléma elől való kitérés azt mondani, hogy itt is, ott is történtek hibák, tehát senkinek sincs joga a XX. kongresszust magának kisajátítani.

Tisztelt Elvtársak! A XX. kongresszus előtt - mint tudják, a Voproszi Filozofii ebben nagy lépéseket tett előre - a logika terén kizárólag a formális logika kutatása állt az előtérben, míg a logika, dialektika és az ismeretelmélet egysége teljesen háttérbe szorult. Most már lehet a filozófusok körében kritizálni Fogarasi elvtárs logikájának egyik, vagy másik tételét, de hogy ez a könyv komoly kísérlet volt abban az irányban, amelyet a XX. kongresszus után az orosz, szovjet filozófia magáévá tett, ezt nem lehet tagadni. /Balogh Elemér: Nem is tagadja senki! / de kérem akkor viszont azt mondjuk, hogy a Fogarasi logikáját igazolja a XX. kongresszus! /Élénk taps./

Egy másik probléma a Hegel-kérdés. Hegelt megtették a feudális reakció képviselőjévé. Husz éve harcolok ez ellen a tétel ellen. Balogh elvtárs azt mondja, hogy én Hegelt nem kritizáltam. Én igen is egy 800 oldalas nyomtatott könyvben kritizáltam Hegelt. Kritizáltam 18 évvel ezelőtt, és kritizáltam azokon az alapokon, amelyek most a Szovjetunióban a XX. kongresszussal kapcsolatban létrejöttek.

Nem akarom most az összes problémákat, amelyek itt felmerültek felsorolni, csak befejezésül szabad legyen egy anekdotát elmesélnem, amely Olaszországban történt meg velem. Az eset közvetlenül a XIX. kongresszus után volt, amikor Malenkov elvtárs tartott egy beszédet emberek között az irodalomról is, tehát két-három évvel ezelőtt. Ebben az időben jelentek meg irodalmi tanul-

mányaim olasz nyelven. Amikor egy neves olasz író elolvasta ezt a könyvet azt mondta, nagyon érdekes, hogy Malenkov milyen hamar kezd hatni az irodalmi életre. Azután megértette a cikkek mögé irt dátumokat és meglepetéssel jött rá, hogy 25-30 évvel ezelőtt írott cikkekről van szó. Vagyis, ha arról van szó, hogy kit igazolt az idő, akkor igenis nagyon nyíltan lehet mondani - én nem állítom, hogy mindaz amit mások irtak helytelen volt - hogy fővonalában mi azon a vonalon mozogtunk, ami előkészíteni segítette a XX. kongresszus ideológiáját és ezzel szemben az elvtársak lényegében és fővonalában egy szektariánus és sztálinista vonalat képviseltek. /Közbeszólás: Ez az!/
Ez elvtársak az igazság. /Élénk taps./ És az igazság kimondása nélkül elvi egység nem lehetséges. Elvi egység azonban kell a XX. kongresszus által újra életre keltett marxizmus-leninizmus elvi és módszertani alapjai alapján. Aki ehhez öszintén, nemcsak szóban, fenntartás nélkül hozzátartozik, az mind tagja lehet, együtt dolgozhat ebben a filozófiai egységfrontban akkor is, ha egyes kérdésekben véleményeltérés van köztünk. A filozófia nagy marxi és engelsti hagyományairól azonban mi nem vagyunk hajlandók lemondani és semmi koncessziót nem vagyunk hajlandók tenni azoknak, akik mindenféle manőverekkel még valami formában az elmúlt korszak dogmatizmusát fenn akarják tartani. /Viharos taps./

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.